

IKBY REFERANDUMU VE TÜRKMENLERİN TUTUMU

25 Eylül referandumunu, IKBY'nin verdiği bir karardan daha çok Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) içerisinde yer alan bazı hiziplerin aldığı bir karar olarak değerlendirilmelidir. Çünkü referandum kararı IKBY Parlamentosu veya kurumları tarafından alınmamıştır.

Feyzullah Tuna AYGÜN

25 Eylül 2017 tarihinde Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) tarafından iç ve uluslararası baskılara rağmen halka, IKBY'yi oluşturan üç vilayet –Erbil, Süleymaniye, Duhok– ve IKBY'nin fiili kontrolü altında bulunan tartışmalı bölgelerde bağımsız bir devlet isteyip istemedikleri sorulan bir referandum gerçekleştirildi. Bütün tepkilere rağmen gerçekleştirilen bu referandum Irak'ta, komşu ülkelerde ve uluslararası kamuoyunda ciddi bir tepkiyle karşılaştı. 25 Eylül referandumunu aslında Kerkük'te gerçekleşen bayrak krizi ve resmî yazışma dilinin Kürtçe olarak kabul edilmesinin oluşturduğu krizlerin ardılı olarak değerlendirilmelidir. Bu krizlerin en büyük sebebi ise 2003 sonrası artan IKBY etkinliğinin meşru bir temele dayandırılma isteğidir. IKBY bu nedenle merkezî hükümetin çekildiği bölgelerde kontrol sağlamak için peşmerge konuşlandırmıştır. IKBY'nin yayılcı politikası referandum sürecinde meşru IKBY sınırlarının dışarısında da seçim ofisleri açarak referandum gerçekleştirmesine imkân sağlamıştır.

Referanduma Giden Süreç

25 Eylül referandumunu, IKBY'nin verdiği bir karardan daha çok Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'nin (KYB) içerisinde yer alan bazı hiziplerin aldığı bir karar olarak değerlendirilmelidir. Çünkü referandum kararı IKBY Parlamentosu veya kurumları tarafından alınmamıştır.

Referandum süreci KDP ve KYB'nin kurduğu bir komisyon üzerinden yürütülmüştür. Ancak daha sonra IKBY Yüksek Seçim ve Referandum Kurulu gibi bazı kurumlar IKBY Başkanı Mesud Barzani'nin direktifleri ile sürece dâhil edilmiştir. Referanduma 10 günlük bir süre kalmışken IKBY Parlamentosu iki yıllık bir aradan sonra 15 Eylül 2017'de ilk kez KDP ve KYB'li vekillerin katılımıyla toplanarak referandumun yapılmasına karar vermiştir. Referandum gündemi ile toplanan parlamentoyu Değişim Hareketi (Goran) ve Kürdistan İslami Grubu (Komal) referandumun zamanlaması uygun değil diyerek boykot etmiştir. IKBY Parlamentosu toplanmasına rağmen alınan karar bütün bölgenin birliğiyle alınamamıştır. Dolayısıyla alınan bu karar Bağdat tarafından referandumun “gayrimeşru” olarak değerlendirilmesinin önüne geçmemiştir. Bağdat Parlamentosu ise IKBY Parlamentosu'ndan üç gün önce toplanarak, 12 Eylül 2017 tarihinde, referandumun yapılmaması yönünde karar vermiştir. Referandumun yapılacağı açıklandıktan sonra Türkmenler ve Araplar, yoğunluklu olarak yaşadıkları bölgelerin karşılaşıcağı belirsizliklerden endişelenmiştir. Bütün bu tartışmalara rağmen 25 Eylül 2017'de IKBY'yi oluşturan üç vilayet ve bunların dışında kalan bazı bölgelerde referandum gerçekleştirilmiştir. Referandumun sonucu IKBY Yüksek Seçim ve Referandum Komisyonu'na göre %92 “evet” olarak açıklanmıştır. Ancak referandum sonuçlarının vilayet, ilçe ve nahiye olarak açıklanmaması IKBY'nin istediği sonuçları alamadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Türkmenlerinin Tutumu

Kerkük'te referandumun tarihi açıklandıktan sonra bazı Kürt gruplar referanduma destek olmak için sokaklara çıkmıştır. Bu gösteriler Kerkük'te kırılğan olan yapıya ciddi zarar vermiştir. Referandum öncesi ve sonrasında Türkmen siyasi partilerine ve sivil toplum kuruluşlarına karşı saldırılar gerçekleşmiştir. Türkmenler, Araplar ve 2003 öncesi dönemde Kerkük'te yaşayan Kürtlerin yaşadığı mahallelerde referandum gününde okullar boş kalmıştır. Kerkük'ün yerleşik halkları ortak yaşama kültürünün değerini bilmektedir. 2003 sonrası Kerkük'e yerleşen Kürtlerin büyük bir bölümünün referanduma katılım gösterdiği görülmüştür. Kerkük'te Irak Türkmen Cephesi (ITC) önderliğinde referanduma karşı kampanya yürütülmüştür. Bu kampanya Türkmenlerin referanduma katılmamasına neden olmuştur. Referanduma karşı kampanya yürüten Türkmen ve Arap siyasi parti ve sivil toplum kuruluşları, referandum öncesinde ciddi bir baskıyla karşılaşmıştır. Bu baskıda Kerkük eski Valisi Necmeddin Kerim ve şehrin güvenlik kurumlarını kontrol eden yöneticiler etkili olmuştur. Türkmen kurumlarına yapılan saldırılardan sonra failer güvenlik güçleri dışında ortaya çıkarılmasına rağmen hiçbir adım atılmamıştır. Buna ek olarak failer ortaya çıktıktan sonra da Türkmenlere yönelik suçlamalar dile getirilmiştir. Bu tür hareketlerle referandum karşıtı cephenin sindirilmesi amaçlanmıştır. Bu baskı ortamına rağmen referandum karşıtı kampanya etkili olmuştur. Çünkü bu baskı ortamı referandum sonrasında olabilecekler hakkında ipucu sunmuştur. Resmî olmayan rakamlara göre Kerkük'te %76 oranında "evet" çıkmıştır. Ancak Kerkük'teki kısıtlı katılımdan dolayı %76 oranında oy çıkması beklenmemektedir.

Erbil Türkmenleri de Kerkük'tekine benzer bir duruma maruz kalmıştır. KDP'nin ve Barzanilerin kontrolündeki Erbil vilayetinde de referandum karşıtı kampanyaların açık bir şekilde yapılmasına müsaade edilmemiştir. Erbil Türkmenleri de IKBY sınırları dışarısında kalan Türkmenler ile bağlantılarının kesilmesi ve referandumun oluşturacağı sonuçlardan endişe duymuştur. ITC, Erbil'deki bütün baskılara rağmen referanduma karşı bir kampanya yürütmüştür. Bazı baskılardan dolayı referanduma katılmak zorunda kalan Türkmenler ise "hayır" oyu kullanmıştır. KDP, bu kampanyanın kamusal alanda yürütülmesini engellemiştir. Türkmenler tarafından kurulduğu iddia edilen bazı kukla partiler ise Türkmenler adına referanduma

Referandum öncesi ve sonrasında Türkmen siyasi partilerine ve sivil toplum kuruluşlarına karşı saldırılar gerçekleşmiştir. Türkmenler, Araplar ve 2003 öncesi dönemde Kerkük'te yaşayan Kürtlerin yaşadığı mahallelerde referandum gününde okullar boş kalmıştır.

destek kampanyaları yürütmüştür. Bu kukla partiler hiçbir tabana sahip olmadığı için yapılan kampanyalar sadece Türkmenler adına kamuoyu oluşturmak isteyen bazı basın kurumları tarafından kullanılmıştır. Bu partilerin Türkmen adını kullanamın kukla oluşumlar olduğu, Türkmenlerin olmadığı bölgelerden aldıkları oylardan belli olmaktadır.

Diyala'da ise farklı bir durum yaşanmıştır. Diyala Vilayet Meclisi, referandumdan önce 12 Eylül 2017 tarihinde Bağdat Parlamentosu ile aynı günde toplanarak vilayet sınırları içerisinde referandum sandıklarının kurulmasını reddetmiştir. Referandum sandığı kurulan diğer vilayet meclisleri tarafından buna benzer bir karar çıkarılmamıştır. Ancak karar sandıkların kurulmasına engel olamamıştır. Hanekin ve Celevle'de IKBY'ye bağlı peşmergeler bulunduğu için referandum gerçekleştirilmiştir. Bölgede yaşayan Türkmenler ve Feyli (Şii) Kürtler referanduma karşı çıkmıştır. IKBY, Feyli Kürtleri destekleyen açıklamalar yapmasına rağmen Feyli Kürtler, Irak'tan kopmak istememektedir. Feyli Kürtlerin yaşadığı Vasit ve Meysan vilayetlerinde peşmerge kontrolü olmadığı için bu bölgelerde referandum gerçekleştirilmemiştir. Diyala vilayetinin bu farklılığına rağmen Türkmenler diğer bölgelerde yaşayan Türkmenler gibi bir tutum göstermiştir. Feyli Kürtler de bütün basın baskısına rağmen referanduma karşı bir tutum göstermiştir. Diyala'da yaşayan Kürtlerin bu tutumu, 2003 öncesinde de aynı vilayetlerde yaşayan Kürtler arasında benzerlik göstermektedir.

Ninova vilayetinde de Kürtlerin ve diğer grupların yaşadığı Mahmur ve Sincar bölgelerinde referandum yapılmıştır. IKBY yöneticilerinin yaptığı açıklamalara göre Telafer'de de referandum sandığının kurulması istendiği görülmektedir. Telafer ilçesinde ise IŞİD sonrası mayın ve patlayıcı temizliği sürdüğü

için Türkmenler geri dönememiştir. Göçmen olarak farklı vilayetlerde yaşayan Türkmenler sosyal medya üzerinden vilayetlerinde referandum karşıtı kampanyaya katılmışlardır. Yezidilerin yaşadığı Sincar ilçesinde ise kısmi olarak referandum gerçekleştirilmiştir. Sincar ilçesinin şehir merkezi terör örgütü PKK'nın kontrolünde olduğu için referandum sandıkları kurulamamıştır. Sincar ilçesinin peşmergenin kontrolü altında olan bölgelerinde ise referandum gerçekleştirilmiştir. Bölgede yaşayan Yezidiler referanduma karşı bir kampanya gerçekleştirilememiştir. Ancak diasporada yaşayan Yezidiler bu kampanyayı gerçekleştirmişlerdir. Yezidiler 2014 yılında yaşadıkları IŞİD katliamlarının nedeninin peşmergenin bölgelerinden geri çekilmesi olarak görmektedir. Dolayısıyla Yezidiler ve Kürtler arasında güven problemi bulunmaktadır.

Salahaddin vilayetinin Tuzhurmatu ilçesinde de kısmi bir peşmerge varlığı olduğu için referandum gerçekleştirilmiştir. 2003 sonrası dönemde Tuzhurmatu'da Kerkük gibi Kürt göçüne maruz kalmıştır. Ancak daha sonra göç eden Kürtler geldikleri vilayetlere geri dönmüşlerdir. Dolayısıyla Tuzhurmatu'daki Kürtlerin nüfusu azalmıştır. Tuzhurmatu ilçesinde kalan Kürtler ise referandumda oy kullanmamıştır. Tuzhurmatu ve nahiyeleri, referandum sonuçları il, ilçe ve nahiyeye olarak detaylı bir şekilde açıklanmamasına rağmen referanduma katılımın ve çıkan "evet" oylarının en düşük olduğu bölgelerden birisi olarak tahmin edilmektedir. Referandum günü okullardaki düşük katılım, Tuzhurmatu'daki Kürtlerin Irak'tan ayrılmak istemediğini göstermektedir.

IKBY ve Kürtler

Referandumdan en zararlı çıkan kesim Kürtler olmuştur. IKBY, merkezî hükümetin müdahalesinden dolayı 2003 sınırlarına çekilmek zorunda kalmıştır. Referandum sonrası oluşan yeni düzende IKBY'deki finansal krizin içinden çıkılmaz bir hale gelmesi beklenebilir. KYB içerisindeki referandum karşıtı hizip gücünü arttıracaktır ancak 2018 yılının ilk aylarında yapılması beklenen kongre sonucunda KYB'deki bölünme süreci hızlanabilir. Goran gibi reformist partilerin daha geniş tabanlara ulaşması beklenebilir. Ancak bu gibi reformist partilerin silahlı güçleri olmadığı için KDP ve KYB'nin kurduğu sistemi değiştiremeyebilir. Dolayısıyla KDP ve KYB toplumdan gelen değişim isteğini engelleyebilmek için bölge içerisindeki

Yezidilerin yaşadığı Sincar ilçesinde ise kısmi olarak referandum gerçekleştirilmiştir. Sincar ilçesinin şehir merkezi terör örgütü PKK'nın kontrolünde olduğu için referandum sandıkları kurulamamıştır. Sincar ilçesinin peşmergenin kontrolü altında olan bölgelerinde ise referandum gerçekleştirilmiştir.

kutuplaştırmayı arttırabilir. Bu durum ise IKBY'nin iki farklı federe bölgeye bölünmesine yol açabilir.

Türkmenler, Irak çapındaki referandum karşıtı cephede seslerini duyurabilmiştir. Ayrıca Türkmenler coğrafi olarak birbirleri ile sınırı olmayan bölgelerde yaşamalarına rağmen ciddi bir birliktelik göstermiştir. Bu birlikteliğin sağlanmasında ITC ve Türkmen Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun (TYKK) payı bulunmaktadır. ITC ve TYKK üyeleri referandum sürecinde Irak'ın farklı bölgeleri, komşu ülkeleri ziyaret ederek ve uluslararası örgütlerin temsilcileriyle toplantılar düzenleyerek referandumun oluşturacağı tehlikeler anlatmış ve referanduma karşı çıkılmasını istemiştir. Türkmen toplumu da siyasi partilere destek olarak referandum karşı kampanyalara destek vermiştir. Dolayısıyla referandum sürecinde Türkmen siyasi partileri ve toplumu arasındaki işbirliği ve iletişim daha önceki dönemlere oranla daha yüksek bir seviyede seyretmiştir. Bütün Türkmen bölgelerinin referanduma karşı çıkması, Türkmenlerin öncelikli isteğinin kendi bölgelerinde huzur içinde yaşamak olduğunu göstermektedir. Türkmenlerin Irak'ın bütünlüğünden yana aldığı tavır, Bağdat hükümetinin Türkmenler ile yaptığı işbirliğini arttırmasına neden olmaktadır. Türkmenlerin gösterdiği bu birlikteliği Kuzey Irak'ta yaşayan diğer topluluklar gösterememiştir. Yezidiler, Hristiyanlar ve Araplar büyük bir çoğunlukla referandum ve doğuracağı sonuçlara karşı çıkmasına rağmen tam bir birliktelik içerisinde olamamışlardır. ○

ORSAM Araştırma Asistanı